

Danskundervisning i Grønland før den anden verdenskrig

En kommentar i anledning af Klaus Georg Hansens artikel »Ouverture til åbningen af professor Svend Frederiksen's arkiv« i Tidsskriftet Grønland nr. 1, 1993

Af Inge Kleivan

Der er endnu mange ubesvarede spørgsmål, siger Klaus Georg Hansen i sin artikel om Svend Frederiksen. Det er nærliggende at spørge, om det ikke havde været rigtigere at benytte lidt mere kildekritik i forbindelse med »ouverturen« til den planlagte biografi om Svend Frederiksen, specielt når det gælder påstande om andre menneskers handlinger og motiver. Det er ikke usædvanligt, at en forfatter af en biografi gør sin hovedperson til den forfulgte helt, men det behøver ikke nødvendigvis at være hele sandheden, at flertallet af dem, der har krydset den biograferedes vej, har opført sig som skurke. Jeg skal kun kommentere et enkelt afsnit i Klaus Georg Hansens artikel, som efter min opfattelse efterlader et helt forkert indtryk hos læserne af Aage Bugges indsats i forbindelse med det grønlandske skolevæsen. Klaus Georg Hansen skriver:

»... Aage Bugge og Svend Frederiksen var meget uenige om, hvilken stilning det danske sprog skulle have i det grønlandske samfund. Bugge og med ham den danske koloniadministration ønskede, at dansk skulle erstatte grøn-

landsk som undervisningssprog. Dette modsatte Svend Frederiksen sig meget kraftigt. Han ville undervise grønlænderne på grønlandsk – og hvis de skulle lære et fremmed sprog så måtte det være engelsk. I konsekvens heraf startede Svend Frederiksen i vinteren 1931-32 aften-skoleundervisning i engelsk. Dette blev for meget for Bugge, som fik Svend Frederiksen afskediget inden skoleåret var omme«.

Den første danskundervisning i børneskolen

Spørgsmålet om danskundervisning har været centralt for det grønlandske skolevæsen og samfundet iøvrigt i det meste af det 20. århundrede. I Loven om kirke- og skolevæsenet i Grønland af 1905, den første af sin art, nævnes dansk slet ikke. Her står blot, at »Blandt Un-

Inge Kleivan, født 1931, mag. art. i eskimologi og lektor ved Institut for Eskimologi, Københavns Universitet. Har skrevet artikler og bøger om mange forskellige emner vedr. sprog, kultur og samfund i Grønland. Som gæsteforsker tilknyttet Institut for Eskimologi, Strandstræde 100H, 1401 København K.

dervisningsfagene skal stedse findes Religion, Indøvelse i at læse og skrive grønlandsk Sprog, Regning, Skrivning samt elementær Historie og Geografi».

Enkelte danske og grønlandske præster påtog sig dog at undervise lidt i dansk. En af pionererne for danskundervisning i børneskolen i Grønland var Svend Frederiksens far, V. C. Frederiksen (1872-1943), præst og seminarielærer i Nuuk 1902-03 og derefter præst i Sisimiut helt frem til 1922. I 1909 bad børnene i den ældste klasse ham om at lære dem dansk, og han var straks villig. Af hensyn til den øvrige undervisning blev dansktimerne henlagt til kl. 7 om morgenen, og selv om undervisningen var frivillig, ville alle være med og ingen faldt fra, fortæller V. C. Frederiksen. Det undervisningsmateriale, som han udarbejdede, efterhånden som undervisningen skred frem, sørgede han for at få trykt ved hjælp af en bevilling, som han havde fået fra Carlsbergfondet til at studere eskimoisk sprog. Første del blev trykt i København allerede i 1909 og anden del i 1910. Første del er forsynet med en fortale for ikke-grønlandske læsere, hvor V. C. Frederiksen omtaler de perspektiver, som han forbandt med at introducere danskundervisning i Grønland:

»Anledningen til, at dette lille Arbejde fremkommer, er et Vidnesbyrd – blandt flere – om, at der i Grønlænderne selv er ved at vaagne en Trang til gennem Tilegnelse af et fremmed Sprog, og da først og fremmest naturligvis det danske, at erhverve Midlet til paa selvstændig Maade at kunne træde i Forbindelse med den øvrige Verden. Og vel er

Kultur et Vaaben, der har tilføjet Grønlænderne (og endnu mere de øvrige Eskimoer) megen Skade, men rettelig anvendt af dem selv er Kultur det eneste Vaaben, man kan give dem i Haand til at værgе sig for den truende Ødelæggelse med».

Den etnocentriske opfattelse af at kultur var ensbetydende med europæisk kultur, var typisk for tiden og kom til udtryk langt op i dette århundrede, mens perspektivet med at grønlænderne ved hjælp af sprogkunderskab ville få mulighed for at opnå større selvstændighed, rækker helt frem til vor tid.

I den første del af det tyvende århundrede var det tydeligt, at det grønlandske samfund var under ændring. Sælfangsten var i tilbagegang, og kommercielt fiskeri vandt frem, mens der i det sydligste Grønland blev gjort forsøg med fåreavl. Politisk havde grønlænderne fået mere at sige gennem oprettelse af to vestgrønlandske landsråd for henholdsvis Nordgrønland og Sydgrønland, og flere grønlændere var blevet ansat som præster efter videreuddannelse i Danmark.

Præsterne havde tilsyn med skolerne og underviste også selv. På det første fælleskonvent i 1910 holdt provst Schultz-Lorentzen foredrag om danskundervisning (Første Fælleskonvent 1910:3), og da præsterne og enkelte overkateketer i 1914 mødtes til det andet fælleskonvent, havde den grønlandske præst Mathias Storch udarbejdet et forslag om forbedring af skolevæsenet, som bl.a. indebar danskundervisning. Konventet gik ind for oprettelse af skoler i byerne med en mere omfattende under-

visning, hvor dansk skulle være et af de vigtigste fag. Som begrundelse hed det »... Anskuelserne angaaende Skoleundervisningen er i de senere Aar stærkt forandrede, baade blandt Danske og Grønlændere, idet man har indset, at Kendskab til dansk og i det hele en fyldigere Undervisning er nødvendig, naar det grønlandske Folk i Stedet for væsentlig at vedblive at være et Fangerfolk skal kunne fyldestgøre de Krav, de senere Aars Udvikling har ført og vil føre med sig» (Andet Fælleskonvent 1914:17-18).

Også i landsrådene blev skolespørgsmålet taget op. På Nordgrønlands landsråds møde i 1919 udtalte Jonas Sethsen således, at »der måtte lægges megen Vægt paa, at Grønlænderne lærte Dansk, fordi de derved fik en videre Horizont og flere Kundskaber«, og Johan Gundel fremhævede, »at det nu ofte var paa Tale mellem Grønlænderne indbyrdes, at det var nødvendigt at lære Dansk« (Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland 1920 s. 318).

I 1921 udkom der en betænkning om forholdene i Grønland, hvor man lagde op til, at grønlænderne skulle lære dansk. Blandt medlemmerne af udvalget bag betænkningen var Knud Rasmussen, som også gik varmt ind for tanken. Knud Rasmussens rolle i sprogdebatten kom særligt til udtryk, efter at han var vendt hjem fra Femte Thule Ekspedition (1921-1924). I februar 1925 var han indbudt til at holde et foredrag om sin lange rejse for rigsdagens medlemmer og en større kreds af grønlandsinteresserede, og dette foredrag kom både på tryk og blev refereret i danske aviser, foruden at det blev trykt på

grønlandsk i Atuagagdliutit. Knud Rasmussen fortalte, at han på rejsen havde været opmærksom på forhold, som han mente, kunne have betydning for Grønland, og mens han ikke syntes, der var noget at lære i Canada, så var det helt anderledes i Alaska. Her traf han inuit, der, som han udtrykker det, gjorde »et forbavsende selvstændigt Indtryk«. Han var overbevist om, at det hang sammen med, at de kunne tale engelsk, og at lærerne var amerikanere. Han gik derfor ind for at indføre dansk som undervisningssprog i de grønlandske skoler, og for at man i videst muligt omfang benyttede danske lærere. På den anden side skulle man ikke gå så langt som i Alaska, hvor man slet ikke underviste i eskimoisk. Grønlænderne skulle have »Undervisning i deres eget Sprog; de bør lære at læse og skrive det, og det bør bruges i Religionsundervisningen og i Kirken, men heller ikke mere« (Rasmussen 1925:6).

Senere på året kom så Loven om Grønlands Styrelse af 1925, hvor der om den grønlandske børneskole står: »Blandt Undervisningsfagene skal stedse findes Religion, Indøvelse i at læse og skrive saavel det grønlandske som det danske Sprog, Regning, Skrivning samt elementær Historie og Geografi«. Dermed var dansk på papiret gjort til et obligatorisk fag i den grønlandske børneskole, men der manglede både lærerkræfter og undervisningsmidler.

Det var Bugge, der udarbejdede de første rigtige læsebøger i dansk. Første bind, som udkom i 1926, vakte stor opmærksomhed blandt børn og foræl-

Aage Bugge som dansklærer i børneskolen i Nuuk 1921. (Foto: Kristoffer Lyng. © Arktisk Institut).

dre, ikke bare fordi det var et nyt fag, men også fordi bogen efter datidens forhold var meget indbydende med tegninger af Hans Lyng. I tilknytning til den danske læsebog udarbejdede Bugge en vejledende bog på grønlandsk for de grønlandske kateketer, der skulle undervise i faget, og i 1928 udkom så anden del af den danske læsebog.

Det gik langsomt fremad med danskundervisningen. I 1932 blev godt halvdelen af eleverne undervist i dansk, men det må, som det hedder i den officielle redegørelse, mere tages som »Udtryk for Befolkningens Interesse for dette Fag end som Kendetegn paa Kateketernes Evne til at give Danskundervisning. Hyppigt bestaar denne Undervisning i

en Indøvelse af »Gloser«, uden at der derved bibringes Børnene nogen Grad af Talefærdighed. I Almindelighed naas kun ved enkelte Kolonisteder nævneværdige Resultater» (Beretninger og Kundgørelser vedrørende Grønlands Styrelse 1934, s. 212-213). Ikke desto mindre blev målsætningen for danskundervisning moderniseret og kravene gjort større. I kirkeministeriets undervisningsplan for den grønlandske børneskole fra 1935 var målet nu ikke bare at lære at læse og skrive dansk, men også at tale det.

Bugge og dansk- og grønlandskundervisningen
Tilbage til udgangspunktet: jeg mener ikke, at der er belæg for den unuance-

rede påstand om, at Bugge på det tidspunkt, da Svend Frederiksen var i Nuuk (1931-32), ønskede, at dansk skulle erstatte grønlandsk som undervisningssprog. Det samme gælder iøvrigt for, hvad Klaus Georg Hansen med et negativt ladet udtryk kalder »den danske koloniadministration«.

Aage Bugge (1896-1979), som var 10 år ældre end Svend Frederiksen, var ligesom denne født i Grønland af danske forældre. Begge vendte tilbage til Grønland efter endt uddannelse, og begge talte flydende grønlandsk. Bugge blev præst i Grønland i 1921, først et år i Nuuk og derefter i Sisimiut, til han i 1925 kom tilbage til Nuuk som seminarieforsstander, hvorefter han blev provst i 1934. Han fratrådte sin stilling i 1948, og var indtil 1964 lektor i grønlandsk i København, hvor han bl.a. underviste de danske teologer, der skulle til Grønland som præster. Jeg har selv i en kort periode haft glæde af at deltage i denne undervisning.

Bugge skrev både undervisningsbøger og fagbøger på grønlandsk. Her skal kun nævnes den grønlandske læsebog, Atuainiutitât, som han udgav sammen med Avgo Lynge i tre bind (I 1934, II 1938 og III 1944). De er siden genoptrykt adskillige gange, første og andet bind så sent som i henholdsvis 1991 og 1992 med udeladelse af enkelte utidssvarende tekster. At bøgerne er i brug den dag i dag, siger måske nok noget om manglen på lærebogsforfattere i faget grønlandsk, men det siger også noget om kvaliteten af disse læsebøger.

Også Bugges mangeårige indsats som hovedredaktør af den store dansk-grøn-

landske ordbog på 739 sider, der udkom i 1960, fortjener at blive fremhævet. Den adskiller sig fra tidligere ordbøger ved først og fremmest at være udarbejdet som et hjælpemiddel for grønlandere i deres studium af det danske sprog både i og uden for skolen. I forordet udtrykkes der dog også håb om, at ordbogen vil være til hjælp for danskere, der vil uddybe deres kendskab til grønlandsk. Bugge udgav iøvrigt også en grønlandsk rejseparlør (1952) og i forbindelse med sin grønlandskundervisning af danskere en bog med stiløvelser (1966). Ordbogen er genoptrykt flere gange. Selv om den på mange punkter er forældet, som ordbøger nu engang bliver, og tilmed er trykt med den gamle retskrivning, der var i brug dengang, så vil den have sin berettigelse, så længe der ikke findes en afløser.

Bugge forstod at bruge både det danske og det grønlandske sprogs muligheder, så det var en fornøjelse for ham selv og for andre. Da han gik på pension, skrev skoledirektør Christian Berthelsen, som havde haft Bugge som lærer på seminariet, at han »beherskede grønlandsk helt«, og han mindedes, hvordan Bugge tilbød de elever, der kunne finde retskrivningsfejl i hans grønlandske manuskripter, 10 øre for hver fejl, men at det aldrig blev nogen stor udgiftspost (Berthelsen 1964:10). Ved Bugges død omtalte hans mangeårige medarbejder, pastor Bendt Lynge, ham som »fuldkomment dobbeltsproget, og dermed ogsaa grønlændernes ven« (B. Lynge, 1979:5).

Da Bugge i 1931 var på orlov, eller permission, som det hed dengang, holdt

han et foredrag i Det grønlandske Selskab i København, hvor han formulerede de visioner, han på det tidspunkt havde om fremtidens danskundervisning i Grønland:

- 1) Koloniskolen,
 - a) yngre klasser, dansk et stort fag, ellers grønlandsk skolesprog,
 - b) ældre klasser, dobbeltsprogede, eventuelt med sideløbende parallelklasser.Optagelsesprøven til efterskolen skærpes i dansk.
- 2) Efterskolen, delvis dansk skolesprog.
- 3) Højskolen, væsentlig dansksproget.
- 4) Seminariet, væsentlig dansksproget.

Ideen med eventuelt at oprette parallelklasser var, at befolkningen i så fald ville kunne vælge mellem dansk eller grønlandsk som skolesprog i de store klasser. Hvad lærerkræfterne angik, så forestillede Bugge sig, at kateketerne ville kunne undervise i dansk, vel og mærke når undervisningen på seminariet var blevet forbedret. Præsterne skulle have en fylligere pædagogisk uddannelse.

Grønlandske lærere uddannet i Danmark ville ikke bare kunne undervise i dansk, men også på dansk. (Der var på det tidspunkt kun én grønlænder med dansk lærereksamen). Danske lærere skulle ansættes, først forsøgsvis i mindre tal, derefter eventuelt i større antal, for så til sidst at blive erstattet af grønlandske lærere med tidssvarende uddannelse. Denne skitse redegør for, hvordan udviklingen kunne tænkes at udvikle sig

for koloniskolernes, dvs. byskolernes, vedkommende og videre op i ungdomsskolen. Bugge gør udtrykkeligt opmærksom på, at oversigten ikke omfatter skolerne på udstederne og bopladserne, som bygderne blev kaldt den gang (1932:18-19). Hvis bare en mindre del af den grønlandske befolkning blev dobbeltsproget, ville meget være vundet uddannelsesmæssigt og hvad deraf følger. Det var ikke hensigten, at skolens sprogpolitik skulle føre til, at grønlandsk generelt blev erstattet af dansk hverken i skolen eller i samfundet iøvrigt. Der skal ikke herske tvivl om, at Bugge respekterede grønlændernes ret til deres eget modersmål.

Danskundervisning på seminariet

På seminariet, som var oprettet i 1845, var der lang tradition for at undervise i dansk. Det var ikke fordi det var meningen, at de studerende selv skulle undervise i det, når de engang var færdiguddannede som kateketer, men det var for at de skulle have mulighed for at læse dansk og dermed orientere sig bredere, end hvis de kun var henvist til det begrænsede læsestof, der var trykt på grønlandsk. Samtidig med seminariet i Nuuk blev der også oprettet et seminarium i Illulissat, og her havde seminarieforstanderen ideer om ikke alene at undervise i dansk, men også at bruge det som undervisningssprog i nogle fag. »En tanke, som maaske kunde have haft heldige følger for det grønlandske skolevæsen, havde man desværre faaet slaaet ihjel«, som Mathias Storch udtrykte det i 1930 i sin bog »Strejflys over Grønland« (s. 55).

Da Bugge i 1925 blev seminarieforstander i Nuuk og overtog danskundervisningen, oprandt der nye tider. Blandt de studerende var Frederik Nielsen og Hans Lynge, som begge ved forskellige lejligheder har skrevet om denne afgørende periode i deres liv. Vi blev klar over, skriver Frederik Nielsen, »at danskundervisningen ikke alene var et fag, men at den havde langt større perspektiver i sig. Den nye forstander satte megen pris på, at vi prøvede på at tale dansk, og det var ikke saa mærkeligt, da denne side af undervisningen havde været forsømt. Men det mest betydningsfulde for os var, at danskundervisningen sigtede på at give os adgang til dansk litteratur og dermed til dansk kultur. Den verden, som før var ukendt for os, blev nu opladt for vore øjne. Vi fik interesse for danske forfattere og digtere, deres værker og deres betydning for den kulturelle og nationale udvikling, ikke alene af begejstring for det nye, men også fordi vi indså, at vi ikke kunne undvære den slags i vor egen udvikling. Derfor var det ikke så mærkeligt, at vi dyrkede Grundtvig frem for de andre« (1964:6).

Og et citat af Hans Lynge: »Bugge vakte vor beundring og lyst til at være med med det samme. I stedet for nogle brokker i dansk, som vi hidtil måtte nøjes med, blev vor undervisning i dansk fremskyndet, så vi hurtigst muligt kunne begynde at læse danske bøger. Hidtil skulle vi bare arbejde os indad som en muldvarp, og hvis udviklingen ude i den store verden skulle føre med sig, at vi med kort varsel blev indkaldt til ansvar, ville det være det samme som

at knalde et æg, for at fremskynde ungens udvikling, som næppe ville blive naturlig. Han indså, at udviklingen måtte foregå sådan, at flyvningens problemer fandt os som udrugede store unger«. Bugge og hans nærmeste medarbejder fremtil 1928, Mikael Gam, gjorde »seminariet til den første 'base' for verdenskulturens kommende invasion af Grønland ... Vi, som har siddet for disse herrers fødder som Saulus for Gamalies, har fået den arv, at vi simpelthen ikke kunne få nok. Vi vil lære engelsk, tysk, fransk osv., vi vil ud og se verdens gamle riger, og alt det vil vi gøre for at danne en åndelig arbejderskabs elite for vort land, for det kan ikke skjules, at vi også er stolte, dansk-grønlandsk-national-stolte« skrev Hans Lynge i 1956 (s. 14 og 17).

Den første engelskundervisning

Selv om Frederik Nielsen og Hans Lynge må betegnes som enere, så siger deres erindringer om danskundervisningen på seminariet i 1920'erne noget om den kundskabstørst, den vakte blandt eleverne. Det var ikke på alle punkter, at seminariet var indstillet på at tilfredsstille den. Man kan spørge om, hvorfor seminariet dog ikke imødekom de studerendes latente ønske om at lære engelsk. Svaret er formodentligt det enkle, at man mente, at det var vigtigere, at de studerende koncentrerede sig om at blive gode til det fremmedsprog, som de var i gang med at lære, og som de ville få mest brug for: dansk. De studerendes interesse for engelsk skal formentlig ses som et udslag af trang til selv at bestemme, hvad de ville lære og en forestilling

De fem grønlandske og de fire danske lærere på Ilinnarfissuaq, seminariet i Nuuk, i slutningen af 1930'erne, eller i hvert fald før 1941. Fra venstre: seminarielærer Frederik Nielsen (den første grønlænder med dansk lærereksamen), seminarielærer Augustinus (Avgø) Lynge, pastor Bendt Lynge, Provst Aage Bugge, rektor A. Fuglsang-Damgaard (for bordenden), seminarielærer, organist Jonathan Petersen, seminarielærer cand. mag. Finn Gad, overkateket, provstimedhjælper Julius Olsen og seminarielærer V. Borum. (© Arktisk Institut).

om, at kendskab til engelsk ville kunne bringe dem direkte i kontakt med den store verden.

Klaus Georg Hansens oplysning om at Svend Frederiksen startede aftensko-leundervisning i engelsk er særdeles interessant. Klaus Georg Hansen har været så venlig at sende mig en kopi af den mere end fem sider lange maskin-skrevne skrivelse til kirkeministeriet, hvor Bugge i 1932 begrundede, hvorfor han ikke kunne anbefale, at Frederiksen blev fastansat ved den grønlandske skole. Den selvbestaltede engelskundervisning nævnes blandt de mange klagepunkter, men der er ikke belæg for, at det var det, der slog hovedet på sømmet og fik Bugge til at modsætte sig, at

Svend Frederiksen blev fast ansat ved skolevæsenet i Grønland.

Det er også et spørgsmål, hvorvidt det var Svend Frederiksens holdning ensidigt at gå ind for engelsk i stedet for dansk, hvis der da overhovedet skulle undervises i et fremmedsprog. Nogle år senere gav han i hvert fald udtryk for et andet synspunkt. I tidskriftet »Kultur-kampen« skrev han således i 1938 efter at have fremhævet det grønlandske sprogs store betydning: »Skal Grønlænderne så slet ikke lære Dansk, vil man måske spørge? Jo, naturligvis er det rimeligt og ønskeligt, at Grønlænderne lærer dansk, i det Omfang de har Brug for det. Derom kan der ikke være Tvivl. Jeg maa derimod mene, at man kun gør

Danskheden – og Grønlænderne med – den største Skade i at underkende det grønlandske Sprog og dets naturlige og egentlig saa selvfølgeligelige Rettigheder» (s. 11).

Der burde efter Syvend Frederiksens opfattelse kun undervises i dansk og ikke på dansk, og de lærere, der skulle undervise i dansk, burde beherske såvel dansk som grønlandsk. Hvor man skulle få de mange dobbeltsprogede lærere fra, undlod han at komme ind på. Engelsk som undervisningsfag er i øvrigt ikke nævnt i artiklen.

Grønlændernes holdning til dansk-undervisningen

Klaus Georg Hansen har i sin kortfattede fremstilling af forholdene i Grønland lige i begyndelsen af 1930'erne kun søgt at karakterisere, hvordan holdningen til danskundervisningen var hos Svend Frederiksen, Bugge og »koloniadministrationen«. Men hvordan stillede grønlænderne selv sig til spørgsmålet om dansk i skolen i 1930'erne? I et tilbageblik på sin første tid som forstander for seminariet siger Bugge, at til trods for de forstærkede krav om danskundervisning, så havde de »endnu ikke nogen rigtig realitetskarakter i befolkningens bredere kredse« (Bugge 1957:144).

Man forsikrede fra dansk side, at dansk ikke skulle indtage en større plads i skolerne, end grønlænderne selv ønskede. Bugge udtalte således i 1931 i det tidligere citerede foredrag: »Dog bør det atter og atter gentages, at de mest indgribende forandringer i den henseende (dvs. sprogændringer indenfor den

grønlandske folkeskole) kun bør ske i fuld forstaaelse med de ledende grønlænderes egne ønsker« (s. 19). Formuleringen afspejler en tillid til, at grønlændernes egne talsmænd i landsrådene og inden for kirke- og skolevæsenet talte på vegne af den grønlandske befolkning, og at de ville vælge de løsninger, som de mente på længere sigt ville tjene deres eget folk bedst.

Det var grønlandske præster, kateketer og ansatte i den kongelige grønlandske handels tjeneste, der fremførte ønskerne. Hos nogle familier i Qaqortoq var interessen for at børnene skulle lære dansk endda så stor, at de i 1931 oprettede en privat skole med en dansk lærerinde. Mathias Storch, der som den første grønlænder skrev en bog på dansk, debatbogen »Strejflys over Grønland« (1930), forsikrede de danske læsere om, at det var den grønlandske befolknings eget ønske at få danskundervisning (s. 96).

Mathias Storch (1883-1957) var som tidligere nævnt en stærk tilhænger af, at grønlænderne lærte dansk. Han havde været med i Grønlandskommissionen i 1921 og var 1927-33 medlem af Nordgrønlands landsråd. Han spillede en fremtrædende rolle både som viceprovst, som politiker og som forfatter. Det var også ham, der skrev den første grønlandske roman »Singnagtugaq« (1914), der blev oversat til grønlandsk af Knud Rasmussen under titlen »En Grønlænders drøm« (1915). Bogen viser fremtidens selvbevidste og dygtige grønlændere på baggrund af den fattigdom og uvidenhed, der efter Storchs opfattelse prægede det grønlandske sam-

fund i begyndelsen af det 20. århundrede.

Også den næste grønlandske roman er en fremtidsroman, »300-ngornerat« (1931), som er udkommet på dansk ved Trine Graversen og Kirsten Thisted under titlen »Trehundrede år efter ...« (1989). Den er skrevet af Avgo Lynge (1899-1959), som senere blev en meget fremtrædende politiker, og som ligeledes var en stærk tilhænger af, at grønlanderne lærte dansk. I sin version af fremtidens Grønland skildrer han en selvbevidst europæiseret befolkning, der ubesværet behersker grønlandsk og dansk.

Men Avgo Lynge gik langt videre. I 1938 skrev han således en kronik i Berlingske Aftenavis, hvor han gik ind for dansk som skolesprog, men dog med grønlandsk som undervisningssprog i religionstimerne. På længere sigt forestillede han sig, at der ikke ville være eksistensmuligheder for det grønlandske sprog.

Avgo Lynge fik svar på tiltale af Jens Kleist i en kronik et par måneder senere i Berlingske Aftenavis. Dansk skulle efter hans mening kun være et fag som andre fag. Undervisningssproget i skolerne i Grønland skulle være grønlandsk, og så skulle undervisningen i øvrigt være bedre. Han gav også udtryk for et ønske om, at det størst mulige antal grønlandere kom på uddannelse i Danmark.

Jens Kleist (1909-1950) var på dette tidspunkt bosat i Danmark, hvor han i efteråret 1939 sammen med bl. a. Helene Sofie Frederiksen, som var gift med Svend Frederiksen, tog initiativ til at

stifte grønlanderforeningen »Kalâtdlit«. Det første nummer af foreningens blad bragte en artikel af William Thalbitzer, professor i eskimoisk sprog og kultur ved Københavns universitet, hvor han med reference til både Grundtvig og H. C. Andersen lovpriste grønlandernes modersmål. »Dansk skal kun være et hjælpesprog i Grønland, tjene til at hjælpe forbindelsen med den store verden udenfor«. Men han opfordrede grønlandere i Danmark til at lære dansk sprog og kultur, ligesom danskere, der arbejdede i Grønland burde tale grønlandsk og vide noget om Grønlands kultur. Thalbitzers afsluttede sin artikel med ordene: »Den større kundskab i andre folks sprog vil kun tjene til at styrke Inuiternes egen nationale bevidsthed og stolthed«. Denne konklusion må siges at være blevet bekræftet ved den senere udvikling i Grønland.

De grønlandske landsråd havde også spørgsmålet om det danske sprogs rolle i skolerne i Grønland på dagsordenen. I Sydgrønlands landsråd stillede Gerhard Egede i 1937 forslag om mere danskundervisning. Efter en længere diskussion, hvor det blev fremført, at danskundervisningen i børneskolen var meget utilfredsstillende, vedtog man med 11 stemmer, mens den danske landsfoged Svane afholdt sig fra at stemme, et forslag hvor man indtrængende foreslog, at der blev udsendt danske lærere eller lærerinder til de grønlandske børneskoler i kolonierne og de største udsteder.

Flere af talerne kom ind på, at det var et udbredt ønske i befolkningen at lære dansk. Herom sagde Ole Petersen:

»Man ønskede Danskundervisning for at faa Adgang til kulturel Udvikling. Af den Grund skulde man imidlertid ikke opgive sit eget Sprog eller undervurdere dets Betydning; men uden Kendskab til Dansk vilde man forgæves arbejde for Udvikling for den grønlandske Befolkning. Gennem dette Sprog vilde man komme paa Siden af andre Nationer i Udvikling og derved ogsaa opnaa Muligheden for at kunne styre og administrere sit eget Land engang i Fremtiden« (Beretninger og Kundgørelser vedrørende Styrelsen af Grønland 1937:1107-1112).

Der går en lige linie fra Ole Petersens dristige visioner i 1937 frem til hjemmestyrets indførelse i 1979. At det pludselige og voldsomme indslag af dansk, der kom efter den anden verdenskrig, også bidrog til en politisk bevidstgørelse, er en anden historie.

I 1939 blev de to landsråd bedt om hver at udpege to repræsentanter til at forhandle med Rigsdagens Grønlandsudvalg og Grønlands Styrelse. På møderne i København blev bl.a. sprogspørgsmålet diskuteret og det fremgår af den betænkning, der fulgte, at man ikke mente at kunne gå ind for at dansk skulle være undervisningssprog, men nok for at der blev sendt danske lærere til Grønland, som havde modtaget undervisning i grønlandsk (refereret i Goldschmidt 1991:113).

I 1939 kunne man fastslå, at over 2/3 af skolebørnene nu modtog undervisning i dansk, men der føjes til »Resultatet beror afgjort paa Lærerens Evne til at undervise i dette Fag« (Beretninger og Kundgørelser om Styrelsen af Grønland

1940:311). Den anden verdenskrig satte en foreløbig stopper for udvidelsen af danskundervisningen.

Litteratur

- Andet Fælleskonvent i Upernivik fortsat i Prøven og i Jakobshavn i Dagene 14-15/8, 19/8, 24-25/8 og 31/8 1914. (1914).
- Beretninger og Kundgørelser om Styrelsen af Grønland (1916-1940). København.
- Berthelsen, Chr. (1964): Velfortjent otium/sulivdluarêrdlune soraerníngortoq. atuafit ilagitdlo/kirke og skole nr. 11:10.
- Betænkning afgivet af det i December Maaned 1920 nedsatte Udvalg til Drøftelse af de grønlandske Anliggender (1921). København.
- Bugge, Aage (1926-28) Dansk læsebog for grønlandske skolebørn I-II. Nuk.
- (1929) qavdlunátut atuartitsissunut ilitersúsiat. Nuk.
- (1931) Grønlandske skoleproblemer. Danskundervisningen i Grønland. Det grønlandske Selskabs Aarsskrift 1930-31:5-19.
- (1952) Grønlandsk rejseparlør. København.
- (1957) Núp ilíniarfígssuanit 1925-mit 1934-p erqánut/Fra Godthåb seminarium omkring 1925-34 I: K. Binzer, K. Heilmann & Nik. Rosing (red.): ilíniarfígssuaq 1907-1957/Godthåb seminarium 1907-1957. Godthåb.
- (1966): Dansk-grønlandske stiløvelser. København.
- Bugge, Aage & Augustinus Lynge (1934-1944) atuainiutitát I-III. Nuk.
- Bugge, Aage, Kristoffer Lynge, Ad. Fuglsang-Damgaard og Frederik Nielsen (1960) Dansk-grønlandsk ordbog. København.
- Frederiksen, Svend (1938): Det grønlandske Sprog og dets Samfundsværdi. Kulturkampen nr. 9:10-11.
- Frederiksen, V. C. (1909-10) ilíniutigssiat kalátdlit qavdlunátdlo oqalugtarnerat ássigingissusiánik/Lærebog for grønlændere i grønlandsk-dansk 1-2. København.
- Første Fælleskonvent i Jakobshavn d. 22'-23' Juni 1910. (1910).
- Goldschmidt, Ditte Bentzon (1991) Grønlændernes selvstændiggørelse. Grønlandsk autonomi eller dansk herredømme? Fortid og Nutid hefte 2:97-115.
- Kleist, Jens (1938) Et Forsvar for grønlandsk Sprog og Kultur. Berlingske Aftenavis 20. oktober (kronik).

Lyng, Avgo (1931) ukiut 300-ngornerat. København.

– (1938) Bør Dansk indføres som Skolesprog i Grønland? Berlingske Aftenavis 17. August (kronik).

– (1989) Trehundrede år efter ... På dansk ved Trine Graversen og Kirsten Thisted, Nuuk.

Lyng, Bendt (1979) provst Bugge-mut erqainiut/Til provst Aa. Bugges minde. A/G nr. 51:5.

Lyng, Hans (1956) Aage Bugge 60 år. Tidsskrift for den grønlandske tjenestemandsförening nr. 3:13-17.

Nielsen, Frederik (1964) Aage Bugge: Fornyerer/nutångorsaissoq. atuarfit ilagítldlo/skole og kirke nr. 11:5-7; 7-8.

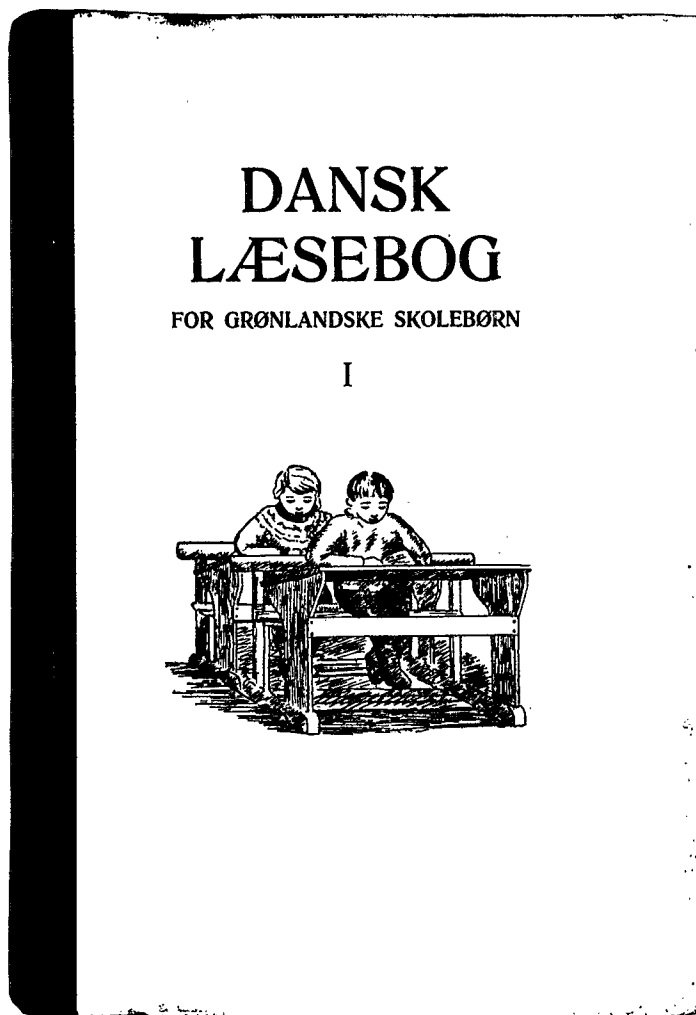
Rasmussen, Knud (1925) Foredrag i Rigsdagens Fællessal den 12. Februar 1925. København.

Storch, Mathias (1914) Singnagtugaq. København.

– (1915) En Grønlænders Drøm. Oversat af Knud Rasmussen. København.

– (1930) Strejflys over Grønland. København.

Thalbitzer, William (1939) kalátdlisut/På grønlandsk. kalátdlit peqatigt atuagagssiát/Tidsskrift for Foreningen »Kalátdlit« 1(1):5-6.

Første del af Aage Bugges danske læsebog for grønlandske skolebørn med tegninger af Hans Lyng. Nuuk 1926.